

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
Қ.И. СӨТБАЕВ атындағы ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ ТЕХНИКАЛЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

ГЕОЛОГИЯЛЫҚ БАРЛАУ ЖҰМЫСТАРЫНЫҢ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ТИІМДІЛІГІ

Жоспары:

1. Экономикалық тиімділік жөніндегі жалпы түсінік
2. ГБЖ экономикалық тиімділігіне әсер ететін себептер
3. ГБЖ экономикалық тиімділігінің түрлері
4. ГБЖ экономикалық тиімділігінің көрсеткіштері

Экономикалық тиімділік жөніндегі жалпы түсінік

Халық шаруашылығының пайдалы қазбалардың барланған қорларына деген қажеттіліктерін қанағаттандырудың жолдары мен тәсілдерін таңдау барысында, социалистік шаруашылық заңын негізге алған жөн. Қоғамдық еңбек шығындарын барынша төмендете отырып, ең көп нәтижеге қол жеткізе білу, яғни бұл шығындардың барынша тиімділікпен жұмсалуына ұмтылу. Халық шаруашылық тұрғысынан алғанда, неғұрлым қысқа мерзім ішінде еңбек шығындарының әрбір бірлігіне, тауарлық өнімді экономикалық жағынан тиімді етіп алуды қамтамасыз

Сонымен қатар, пайдалы қазбалардың барланған қорының барынша мүмкін өсімін алуға мүмкіндік беретін геологиялық барлау жұмыстарына жұмсалатын шығындарды, тиімді деп санауға болады.

Геологиялық барлаудағы қоғамдық еңбек өндірімділігіне – ғылыми-техникалық үрдіс, геологиялық барлау жұмыстарының өндірісін ұйымдастырудың жетілдірілуі, т.Б. Көптеген факторлар әсер етеді. Дегенмен, кенорындарының табиғи жағдайлары мен сол жағдайларды геологиялық танудың ғылыми деңгейі, негізгі мәнге ие болады.

Егер кенорны қолайлы экономикалық-географиялық жағдайда орналасқан болса, оңай өндірілетін және өңделетін пайдалы қазбалардың бай қорларын қамтитын болса, онда геологиялық барлау жұмыстарын жүргізгенде күрделі кемшіліктер болған жағдайдың өзінде де, ол экономикалық тұрғыдан тиімді. Егер кенорнында пайдалы қазбалардың өнеркәсіптік қорлары болмаса, оларды іздестіру мен барлау қанша жерден жақсы өткізілгеніне қарамастан, халық шаруашылығына ешқандай өнеркәсіптік нәтиже бермейді. Дегенмен, жер қойнауындағы пайдалы қазбалардың өте жақсы қорларының өзі, ғылыми геологиялық зерттеулерсіз қоғам үшін пайдасыз, табиғи байлық болып қала береді.

ГБЖ экономикалық тиімділігіне әсер ететін себептер

Геологиялық барлау жұмыстарының экономикалық тиімділігіне, геологиялық қызметтің жұмысына тәуелсіз объективті себептер де өз әсерін тигізеді. Олардың қатарына: пайдалы қазбаларды өндіру мен өңдеу технологиясын жетілдіру жатады. Бұл әдетте, тауарлық өнімнің эксплуатациялық шығындарын төмендетіп, пайдалы қазбаларды пайдаланудың рентабельділігін арттырады; пайдалы компоненттердің көтерме бағаларын арттыру, кенорны ауданының экономикасын жақсарту, т.б.

Осындай себептердің әсерінен өнеркәсіптік емес кенорны – өнеркәсіптік разрядына, ал геологиялық барлау жұмыстары, тиімділігі төмен жұмыстар қатарынан – тиімді жұмыстар қатарына ауыстырылуы мүмкін. Осыған орай, геологиялық барлау жұмыстарының экономикалық тиімділігін анықтау әдістемесінде мыналар ескерілуі тиіс: барланған қорлардың табиғи жағдайы, ғылыми деңгейі, пайдалы қазба кенорындарын анықтау және барлау тәсілдері мен құралдары; минералды-шикізатты пайдаланудың өнеркәсіптік деңгейі және оны өңдеуден алынатын өнімдерге көтерме бағаның қолданылуы.

ГБЖ экономикалық тиімділігінің түрлері

Көптеген ғалымдар мен мамандардың ұсынысы бойынша, геологиялық барлау жұмыстарының экономикалық тиімділігін салалық және халықшаруашылық деп ажыратып, оны пайдалы қазбалардың әр түрі бойынша

Геологиялық барлау жұмыстарының салалық экономикалық тиімділігі, бұл нақты кенорнын зерттеудің жеке кезеңдерінде геологиялық барлау жұмыстарын: геологиялық-түсіру, іздестіру жұмыстарын, алдын ала тиянақты барлауды өткізу нәтижесі болып табылады. Ол геологиялық тапсырмаларды орындаудың көлемі және сапасымен, геологиялық барлау жұмыстарының шығындарымен, нысан туралы жиналған геологиялық мәліметтердің растылығымен сипатталады. Бұл нәтижелерді, зерттелетін нысандағы геологиялық барлау жұмыстарының мына кезеңіне негізді түрде өту үшін, геологиялық барлау саласының өз ішінде пайдаланады

Геологиялық барлау жұмыстарының халық шаруашылығындағы экономикалық тиімділігі – барланған қорларды өнеркәсіптік пайдаланудан алған нәтижені ескере отырып, қоғамның геологиялық барлау жұмыстарын өткізуден алған ақырғы өндірістік нәтижені анықтайды. Геологиялық барлау жұмыстарының ақырғы өндірістік нәтижесі, минералды-шикізат базасын құру не кеңейту.

Бұл, халық шаруашылығы қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін, пайдалы қазбалардың барланған қорларын анықтау немесе ұлғайту арқылы жүзеге асырылады. Сол себепті пайдалы қазбалардың барланған қорларының сапасы мен мөлшері, олардың технологиялық қасиеттері, сондай-ақ пайдаланудың экономикалық-географиялық және тау-кен-геологиялық жағдайлары, тауарлық өнімнің экономикалық жағынан тиімді алынуын қамтамасыз етуі тиіс.

ГБЖ экономикалық тиімділігінің көрсеткіштері

геологиялық барлау жұмыстарының халық шаруашылығындағы экономикалық тиімділігін өлшейтін көрсеткіштер, минералды шикізатқа деген қажеттіліктердің қанағаттандырылу дәрежесін көрсетуі тиіс. Минералды шикізат түрінің барланған қорларының өсіміне қатысты қоғамдық еңбектің барынша үнемделуі, экономикалық тиімділіктің белгісі болуы тиіс. Жеке алғанда, ықтимал көрсеткіштердің біреуі де бұл талапқа сай келмейді.

Геологиялық барлау жұмыстарының экономикалық тиімділігі, салыстырмалы және абсолюттік шама түрінде де берілуі мүмкін көрсеткіштердің (құн түрінде және заттай) жүйесі арқылы неғұрлым дұрыс белгіленеді. Салыстырмалы шамалар, нәтиженің оны тудырған шығындарға деген қатынасын білдіреді. Мысалы, тиімділік – геологиялық барлау жұмыстарын өндіруге жұмсалатын 1 теңге шығынға қатысты табыс көлемін сипаттайды. Абсолюттік шамалар, геологиялық барлау өндірісі қызметінің мөлшерлік бағасын сипаттайды. Мысалы, нақты кенорны қойнауындағы пайдалы қазбалардың барланған қорларының мөлшері –

Геологиялық барлау жұмыстарының халық шаруашылық тиімділігінің негізгі көрсеткіштеріне – өнеркәсіптік пайдалануға жарамды деп танылған, нақты кенорындар қойнауындағы пайдалы қазбалардың барланған қорларының мөлшері мен сапасы жатады. Бұл көрсеткішті, геологиялық барлау жұмыстарының тиімділігін бағалау барысында негізгі деп санау қажет. Себебі, өнеркәсіптік жарамды қорларды анықтау мен барлау, саланың негізгі міндетін құрайды. Өнеркәсіптің басқа салаларында ақырғы өнімді өндіруді, қоғам қажетті мөлшерде және неғұрлым қолайлы орындарда ұйымдастырады.

Сондықтан, ондағы өндірістің экономикалық тиімділігінің негізгі көрсеткіші – тиімділік болып саналады. Геологиялық барлауда өндірістің тиімділігі көп жағдайда, тек адамдардың жігеріне ғана емес, жер қойнауында жиналған пайдалы қазбалар түріндегі табиғат сыйына байланысты. Мұның экономикалық категория ретіндегі өзіндік ерекшелігі – басқа шикізат түрлерімен салыстырғанда, жер қойнауынан алынған пайдалы қазбаның ешқашан жаңармайтындығы.

НАЗАРЛАРЫҢЫЗҒА РАХМЕТ!!!